УДК 343.98:343.148:342.9:341.171(4-6ЄС)(477)
DOI https://doi.org/10.51989/NUL.2026.4.25

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕГОВОРНОГО КЛАСТЕРА «ОСНОВИ»

Чечіль Юрій Олексійович,
orcid.org/0000-0002-4117-6737
доктор філософії у галузі права,
директор
Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України

У статті досліджено особливості розвитку судово-експертної діяльності України в контексті переговорного кластера «Основи» процесу вступу до Європейського Союзу. Обґрунтовано, що судово-експертна діяльність, попри відсутність її виокремлення як самостійного предмета переговорів, має безпосереднє значення для виконання Україною зобов'язань у межах розділу 23 «Судова влада та основоположні права» і розділу 24 «Юстиція, свобода та безпека». Доведено, що її євроінтеграційний вимір полягає в забезпеченні якості доказової бази, незалежності та неупередженості експертного дослідження, доступності судових експертиз для органів досудового розслідування, цифровізації кримінального провадження, захисту персональних, геномних і біометричних даних, а також сумісності національної експертної практики з європейськими механізмами поліцейського і судового співробітництва.

Особливу увагу приділено аналізу положень Звіту Європейської Комісії щодо України 2025 року, у якому проблематика вдосконалення судово-експертної діяльності отримує офіційне відображення в межах моніторингу прогресу України у сфері європейської інтеграції. Зокрема, у межах розділу 24 Європейська Комісія вказує на необхідність розроблення та впровадження політики реформування судової експертизи відповідно до найкращих міжнародних практик, а в межах розділу 23 акцентує на потребі вирішення проблем доступу Національного антикорупційного бюро України до своєчасних і неупереджених судових експертиз. Зроблено висновок, що ці положення фактично переводять судово-експертну діяльність із площини допоміжного процесуального інструменту у площину інституційного елементу європейської інтеграції України.

У статті запропоновано розглядати судово-експертну діяльність як складову адміністративно-правового механізму забезпечення верховенства права. Визначено основні стратегічні орієнтири адаптації законодавства у цій сфері: концептуальне оновлення базового законодавства про судову експертизу; поступове формування системи якості та подальший розвиток, підтримання та розширення систем управління якістю у судово-експертній діяльності; цифровізація експертного провадження; розвиток підходів до роботи з персональними, біометричними, геномними та іншими даними, які можуть використовуватися під час проведення експертних досліджень; формування правових засад використання інструментів штучного інтелекту в судово-експертній діяльності; особливості судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану. Аргументовано, що адаптація судово-експертної діяльності до європейських підходів у цій сфері (acquis ЄС у дотичних галузях, рекомендацій ENFSI) має здійснюватися поетапно, міжвідомчо узгоджено та з урахуванням балансу між потребами правосуддя, безпеки, захисту прав людини й інституційної спроможності експертних установ.

Ключові слова: *судово-експертна діяльність, судова експертиза, адміністративно-правове забезпечення, європейська інтеграція, цифрова криміналістика, захист персональних даних, штучний інтелект, ENFSI.*

Chechil Yurii. Administrative and Legal Support of Forensic Expert Activity within the "Fundamentals" Negotiation Cluster

The article examines the development of forensic expert activity in Ukraine within the context of the "Fundamentals" negotiation cluster of the European Union accession process. It is

argued that forensic expert activity, although not singled out as an independent subject of negotiations, is directly relevant to Ukraine's fulfilment of its obligations under Chapter 23, "Judiciary and Fundamental Rights", and Chapter 24, "Justice, Freedom and Security". The article demonstrates that the relevance of forensic expert activity to European integration lies in ensuring the quality of the evidentiary basis, the independence and impartiality of expert examinations, the accessibility of forensic examinations for pre-trial investigation bodies, the digitalisation of criminal proceedings, the protection of personal, genomic and biometric data, and the compatibility of national forensic practice with European mechanisms of police and judicial cooperation.

Particular attention is paid to the provisions of the European Commission's 2025 Ukraine Report, in which the improvement of forensic expert activity is officially reflected within the framework of monitoring Ukraine's progress in the field of European integration. In particular, under Chapter 24, the European Commission points to the need to develop and implement a policy for reforming forensic science in line with international best practices, while under Chapter 23 it emphasises the need to address the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine's access to timely and impartial forensic examinations. The article concludes that these provisions effectively shift forensic expert activity from the sphere of an auxiliary procedural instrument to that of an institutional element of Ukraine's European integration.

The article proposes that forensic expert activity should be considered as a component of the administrative and legal mechanism for ensuring the rule of law. The main strategic guidelines for adapting legislation in this field are identified as follows: conceptual modernisation of the basic legislation on forensic examination; further development, maintenance and expansion of quality management systems in forensic expert activity; digitalisation of expert proceedings; development of approaches to working with personal, biometric, genomic and other data that may be used in the course of expert examinations; establishment of legal foundations for the use of artificial intelligence tools in forensic expert activity; and consideration of the specific features of forensic expert activity under martial law. It is argued that the adaptation of the legal regulation of forensic expert activity to relevant European approaches, including the EU acquis in related fields and ENFSI recommendations, should be carried out gradually, in an inter-agency coordinated manner, and with due regard to the balance between the needs of justice, security, human rights protection and the institutional capacity of forensic expert institutions.

Key words: *forensic expert activity, forensic examination, administrative and legal support, European integration, digital forensics, personal data protection, artificial intelligence, ENFSI.*

Актуальність теми дослідження. З відкриттям першого переговорного кластеру «Основи» процес євроінтеграції перейшов у практичну площину, пов'язану з оцінюванням відповідності національної правової системи вимогам acquis ЄС. Цей кластер є базовим для усього переговорного процесу. Він відкривається першим і закривається останнім, залишаючись відкритим до завершення переговорів. Для теми нашого дослідження пріоритет мають розділ 23 «Судова влада та основоположні права» і розділ 24 «Юстиція, свобода та безпека». У цих розділах судово-експертна система прямо або опосередковано пов'язана з якістю доказів, допустимістю результатів слідчих (розшукових) дій, цифровізацією кримінального провадження, захистом персональних, геномних і біометричних даних, а також з міжвідомчою координацією.

Саме у площині цих двох розділів судово-експертна діяльність набуває євроінтеграційного виміру. Водночас практичний процес переговорів за кластером «Основи» вже розпочався й активно триває, що робить особливо на часі наукове осмислення місця судово-експертної діяльності в його архітектурі та визначення стратегічних орієнтирів адаптації законодавства та конкретних аспектів, у яких ця діяльність пов'язана з переговорними зобов'язаннями України.

Мета і завдання дослідження. *Метою статті* є визначення адміністративно-правових аспектів розвитку судово-експертної діяльності України в контексті переговорного кластера «Основи» процесу вступу до ЄС, а також обґрунтування стратегічних орієнтирів адаптації національного законодавства у цій сфері. Для досягнення мети передбачається вирішити такі наукові *завдання*: з'ясувати місце судово-експертної діяльності у логіці переговорного кластера «Основи»; визначити, у яких аспектах судово-експертна діяльність прямо або опосередковано пов'язана

з виконанням Україною євроінтеграційних зобов'язань; визначити стратегічні орієнтири подальшої адаптації законодавства України у сфері судово-експертної діяльності до acquis ЄС.

Стан наукової розробки. Нормативну та аналітичну основу статті становлять документи ЄС [1–4]. Правову основу аналізу становлять положення Кримінального процесуального кодексу України [5], Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» [6] та Закон України «Про судову експертизу» [10]. Окремий блок джерел становлять акти та документи ЄС, що визначають сучасні орієнтири розвитку судово-експертної сфери. Зокрема, Регламент ЄС 2024/982 щодо автоматизованого пошуку та обміну даними для поліцейського співробітництва [7], Регламент ЄС 2023/1543 щодо європейських наказів про надання та збереження електронних доказів у кримінальному провадженні [11], Директива ЄС 2016/680 про захист персональних даних у правоохоронній сфері [12], Рамкове рішення Ради ЄС 2009/905/ JHA щодо акредитації постачальників судово-експертних послуг [13], а також документи ENFSI [8; 9; 14].

Виклад основного матеріалу. 15 червня 2026 року, у Люксембурзі під час другої Міжурядової конференції між Україною та Європейським Союзом офіційно відкрили переговорний Кластер 1 «Основи процесу вступу до ЄС». Україна також офіційно прийняла бенчмарки (умови), визначені Європейським Союзом для подальшого просування переговорів [1].

Двосторонній скринінг законодавства України за розділами 23 і 24 завершено у вересні 2025 року; 14 травня 2025 року Україна ухвалила відповідні дорожні карти та переговорну позицію, підтвердивши прийняття acquis ЄС у чинній редакції без запиту перехідних періодів у межах цього кластера [2].

Для національної судово-експертної діяльності релевантність цих розділів простежується у трьох взаємопов'язаних аспектах:

1) розділ 24 Юстиція, свобода та безпека охоплює правоохоронне та судове співробітництво у кримінальних справах, частиною якого є автоматизований обмін криміналістичними даними;

2) розділ 23 Судова влада та основоположні права пов'язаний із гарантіями основоположних прав, зокрема права на справедливий суд, що висуває вимоги до забезпечення об'єктивності результатів експертного дослідження;

3) обидва розділи передбачають інституційну спроможність держави забезпечувати належну якість доказової бази, яка визнаватиметься в інших державах-членах.

Таким чином, кластер «Основи» формує комплексний адміністративно-правовий контекст, у якому судово-експертна діяльність стає предметом оцінки відповідності.

Відмітимо, що у Спільній позиції Європейського Союзу за кластером 1 (від 12 червня 2026 року) [3] судово-експертна діяльність прямо не виокремлена як самостійний предмет переговорів. Її євроінтеграційний вимір є похідним та випливає із вимог зафіксованих у розділах 23 і 24. У розділі 24 ЄС наголошує на необхідності розвитку поліцейської діяльності, керованої аналітикою (Intelligence-led policing (ILP), вдосконаленні управління інформацією та аналітичної діяльності, міжвідомчої координації, чіткого розмежування підслідності та поетапного впровадженні електронної системи управління справами в межах кримінального судочинства (SMEREKA). Водночас документ акцентує на активній співпраці України з Europol, Eurojust, CEPOL, EPPO та в межах платформи EMPACT [3]. У розділі 23 ЄС вимагає повного узгодження національного законодавства з Загальним регламентом про захист даних (GDPR) та Директивою ЄС про захист персональних даних у правоохоронній сфері. Серед проміжних індикаторів прогресу ЄС визначає ухвалення та початок імплементації законодавства про захист даних, а також посилення інституційної спроможності відповідного національного органу [3].

Водночас на рівні щорічного моніторингу Європейська Комісія вже прямо звертається до сфери судово-експертної діяльності. У Звіті щодо України 2025 року [4], у частині, присвяченій боротьбі з організованою злочинністю (розділ 24), Європейська Комісія констатує, що політику реформування судової експертизи відповідно до найкращих міжнародних практик в Україні ще належить розробити та впровади-

ти. Відповідно можемо стверджувати, що це формулювання прямо вводить судово-експертну діяльність до переговорної рамки розділу 24. У свою чергу це робить її частиною зобов'язань України у сфері правосуддя.

Отже, попри відсутність судово-експертної діяльності як окремого предмета переговорів у Спільній позиції ЄС, вона фактично інтегрована в моніторинг кластера «Основи» крізь призму ефективності діяльності правоохоронних органів. Виходячи із логіки кластера «Основи» та звіту Єврокомісії за 2025 рік судова експертиза є складовою розділів 23 і 24 Кластеру 1 у таких аспектах:

КПК України визнає доказами лише фактичні дані, отримані у передбаченому Кодексом порядку, а висновок експерта є самостійним процесуальним джерелом доказів, який не може ґрунтуватися на недопустимих доказах (п. 2, ст. 84 КПК) [5];

від ефективності організації судово-експертної діяльності залежать швидкість і доступність експертизи для сторін провадження.

Ще одним аспектом, що заслуговує на увагу, є Регламент Prüm II, який прямо встановлює умови й процедури автоматизованого пошуку та обміну ДНК-профілями, дактилоскопічними даними, даними про реєстрацію транспортних засобів, зображеннями обличь та поліцейськими записами. При цьому нормативний акт імперативно вимагає дотримання єдиних стандартів якості даних, надійного шифрування та обов'язкової верифікації потенційного збігу кваліфікованим експертом [6–7].

Аналогічний підхід демонструє Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI), яка у своєму стратегічному документі «Візії-2030» [8; 9] безпосередньо пов'язує свою діяльність із розбудовою Європейського простору судової експертизи. Цей процес реалізується через розвиток спільних професійних підходів, удосконалення систем управління якістю, проведення міжлабораторних випробувань, наукові дослідження, обмін досвідом між експертними установами та формування методичних орієнтирів, спрямованих на підвищення надійності й перевірності результатів експертних досліджень [11–13]. Аналогічні орієнтири закладено й у Висновках Ради ЄС щодо Європейського простору судової експертизи 2.0 [14].

Наступним аспектом, який заслуговує уваги є застосування штучного інтелекту (ШІ). Закон ЄС про ШІ та офіційні роз'яснення Європейської Комісії [15] свідчать, що застосування ШІ-технологій у правоохоронному контексті є сферою підвищеного правового ризику. Зокрема, використання алгоритмів у сферах експрес-біометрії, розпізнавання обличь, прогностичної діяльності обмежується суворими правовими запобіжниками або підпадає під пряму законодавчу заборону. Для судово-експертної діяльності цей тренд означає, що впровадження будь-яких алгоритмічних систем для аналізу зображень, звукових чи відеопотоків, біометричних параметрів або класифікації цифрових патернів має обов'язково супроводжуватися:

- надійними протоколами попередньої технічної валідації програмного забезпечення;
- забезпеченням постійного людського нагляду;
- наскрізним документуванням архітектури, специфікацій та умов навчання застосованої моделі;
- гарантуванням повної можливості перевірки відтворюваності отриманих результатів;
- чітким нормативно-методологічним розмежуванням між допустимим допоміжним та недопустимим «квазіавтономним» (децизійним) використанням ШІ під час формулювання висновків.

Проведений аналіз засвідчує, що судово-експертна діяльність, не будучи самостійним предметом переговорів за кластером «Основи», фактично охоплюється його змістом у кількох взаємопов'язаних вимірах. Таким чином основними орієнтирами на найближчу перспективу стають забезпечення допустимості та якості доказової бази, організаційної доступності експертизи для органів правопорядку, перспективної сумісності з європейськими механізмами автоматизованого обміну криміналістичними даними, послідовного управління якістю лабораторної діяльності та контрольованого впровадження новітніх технологій.

Висновки. З урахуванням викладеного, подальше вдосконалення законодавства України у сфері судово-експертної діяльності доцільно розглядати як поступовий і комплексний процес адаптації правового регулювання до сучасних викликів безпеки, цифровізації та європейської інтеграції. У цьому контексті можна виокремити кілька стратегічних орієнтирів.

Першим орієнтиром є подальше концептуальне оновлення базового законодавства про судову експертизу. Закон України «Про судову експертизу» заклав основи функціонування національної судово-експертної системи, однак нинішні умови потребують поступового розширення нормативного врегулювання цієї сфери, зокрема в частині розуміння судово-експертної діяльності як комплексу організаційних, лабораторних, інформаційних, цифрових, методичних, стандартизаційних, кадрових і дисциплінарних відносин.

Другим орієнтиром є поступове формування цілісної системи забезпечення якості судово-експертної діяльності. У першу чергу йдеться про послідовне розширення сфери акредитації на нові види досліджень та подальше узгодження національних процедур оцінювання якості з європейськими підходами.

Третім орієнтиром є цифровізація судово-експертної діяльності. Сучасна експертна практика дедалі більше залежить від цифрових доказів, електронного документообігу, інформаційних систем, баз даних, автоматизованих інструментів аналізу та міжвідомчого обміну інформацією. У цьому контексті додаткової актуальності набуває Регламент (ЄС) 2023/1543 про європейські накази щодо надання та збереження електронних доказів у кримінальному провадженні, положення якого підкреслюють значення забезпечення цілісності та збереження електронної інформації, що може ставати об'єктом експертного дослідження [11].

Четвертим орієнтиром є удосконалення правових і організаційних підходів до роботи з об'єктами, матеріалами та відомостями, що містять персональні, біометричні чи геномні дані та можуть використовуватися під час проведення експертних досліджень. Тому правовий режим має враховувати загальні стандарти захисту персональних даних, особливості їх обробки у правоохоронній та кримінально-процесуальній сферах, підходи Директиви ЄС про захист персональних даних у правоохоронній сфері [12], а також потребу в майбутній сумісності України з європейськими механізмами обміну даними.

П'ятим орієнтиром є формування правових підходів до використання ШІ. Йдеться про поступове вироблення функціональних гарантій безпечного, контрольованого й доказово придатного застосування таких інструментів. У публічно-правовому вимірі це може передбачати поступове створення процедур допуску, обліку, перевірки та періодичного перегляду таких інструментів, особливо у випадках оновлення програмного забезпечення або зміни алгоритмічної моделі.

Шостим орієнтиром є подальше нормативне удосконалення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану. Воєнний контекст істотно змінив обсяг, характер і складність експертних завдань, пов'язаних із документуванням воєнних злочинів, злочинів проти основ національної безпеки, пошкодженням критичної інфраструктури, дослідженням вибухотехнічних, балістичних, цифрових, біологічних та інших слідів. У перспективі доцільно розвивати спеціальні правові, організаційні й методичні підходи до техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення таких категорій проваджень, включаючи питання режимності, міжвідомчої координації, збереження доказів, можливості використання результатів судових експертиз у міжнародних і зарубіжних юрисдикціях.

Отже, адаптація законодавства у сфері судово-експертної діяльності має розглядатися як стратегічний, поетапний і міжвідомчо узгоджений процес. Його метою є наближення до права ЄС, а також посилення спроможностей національних судово-експертних установ, забезпечення якості та об'єктивності результатів експертних досліджень, розвиток цифрової інфраструктури.

Інформація про використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту використовувалися виключно для мовного редагування, перевірки граматики, перекладу або інших допоміжних завдань, без використання згенерованих ними об'єктів як результатів академічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Україна та ЄС офіційно відкрили переговори за Кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС». Комунікаційна команда Офісу Віцепрем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. 15.06.2026 URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-ofitsijno-vidkryly-peregovory-za-klasterom-1-osnovy-protsesu-vstupu-do-yes/

2. Україна успішно завершила процес скринінгу. Делегація Європейського Союзу в Україні. 02.10.2025 URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine

3. European Union Common Position – Cluster 1: Fundamentals : Accession Document AD 18/26, CONF-UA 2. Conference on Accession to the European Union – Ukraine. Brussels, 12.06.2026 URL: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/AD-18-2026-INIT/en/pdf

4. Ukraine 2025 Report. Brussels, 4.11.2025. SWD(2025) 759 final URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651 (у редакції від 24.06.2026) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

6. Про державну реєстрацію геномної інформації людини: Закон України від 09.07.2022 № 2391 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text

7. Regulation (EU) 2024/982 of the European Parliament and of the Council of 13 March 2024 on the automated search and exchange of data for police cooperation URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/982/oj/eng

8. Vision of the European Forensic Science Area 2030. "Improving the Reliability and Validity of Forensic Science and Fostering the Implementation of Emerging Technologies" URL: https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2021/11/Vision-of-the-European-Forensic-Science-Area-2030.pdf?utm_source=copilot.com

9. ENFSI's Vision for a new European Forensic Science Area (EFSA), namely EFSA2030. IFSA URL: https://www.ifsa-forensics.org/enfsis-vision-for-a-new-european-forensic-science-area-efsa-namely-efsa2030/

10. Про Судову експертизу: Закон України № 4038 від 25.02.1994 (у редакції від 01.01.2026) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text

11. Regulation (EU) 2023/1543 of the European Parliament and of the Council of 12 July 2023 on European Production Orders and European Preservation Orders for electronic evidence in criminal proceedings and for the execution of custodial sentences following criminal proceedings URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1543/oj/eng

12. Directive (EU) 2016/680 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data by competent authorities for the purposes of the prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and on the free movement of such data, and repealing Council Framework Decision URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/680/oj/eng

13. Council framework Decision 2009/905/JHA of 30 November 2009 on Accreditation of forensic service providers carrying out laboratory activities URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009F0905&qid=1577724051421

14. Council conclusions on the European Forensic Science Area 2.0. 9 March 2023 URL: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7152-2023-INIT/en/pdf

15. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj

Дата першого надходження статті до видання: 07.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)